

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ЩОДО ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

CHOICE OF ERROR CORRECTION STRATEGY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

У статті йдеться про необхідність вибору вчителем іноземної мови стратегії щодо виправлення помилок учнів. Помилки у вивченні іноземної мови – це природне явище, їх уникнути неможливо. Вчитель повинен помічати помилки учнів, розуміти їхню причину, аналізувати їх і виправляти, щоб уникнути повторення і закріплення неправильних мовних зразків. Наведено різні погляди на проблему виправлення помилок, наголос зроблено на позитивному значенні помилок і їх виправленні у навчанні іноземної мови. Стратегія вчителя передбачає відповіді на запитання: виправляти чи не виправляти? Які помилки виправляти? Коли і як виправляти? Вибір стратегії вчителем залежить від виду і мети роботи, характеру помилок, причини й умови їх виникнення.

Ключові слова: навчання іноземної мови, іноземне мовлення, стратегія вчителя, помилка, виправлення помилок, взаємовиправлення, самокорекція, пряме / непряме виправлення.

Статья рассматривает вопрос выбора учителем иностранного языка стратегии исправления ошибок учащихся. Ошибки в процессе изучения иностранного языка – это природное явление. Учитель должен замечать ошибки учащихся, понимать их причину, анализировать их и исправлять, чтобы избежать повторения и закрепления неправильных языковых образцов. Приведены разные точки зрения на проблему исправления ошибок, упор сделан на положительной роли ошибок и их исправ-

ления при изучении иностранного языка. Стратегия учителя предусматривает ответы на такие вопросы: исправлять или не исправлять? Какие ошибки исправлять? Когда и как исправлять? Выбор учителем стратегии зависит от вида и цели работы, характера ошибок, причины и условия их возникновения.

Ключевые слова: обучение иностранному языку, иностранная речь, стратегия учителя, ошибка, исправление ошибки, взаимовыправление, самокоррекция, прямое / непрямо исправление.

The article deals with the problem of choice of error correction strategy by a foreign language teacher. One should take into consideration that foreign language acquisition is a durable and complicated process and errors are the natural phenomenon in it. To avoid repetition and fixing of incorrect language patterns a teacher must notice pupils' errors, analyze and correct them. Different opinions at the problem of error correction are given in the article, positive role of errors and error correction is accentuated. Teacher's strategy provides the answers to such questions: should errors be corrected? Which learner errors should be corrected? When and how should errors be corrected? Who should correct learner errors? Teacher chooses the error correction strategy depending on the type and the aim of work, type of an error, its cause and conditions of its appearance.

Key words: foreign language teaching, teacher's strategy, error, error correction, peer correction, self-correction, direct / indirect correction.

УДК [37.016:811.111]:811.111'271.1

Лях О.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри германської
та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Основне завдання навчання іноземної мови у загальному вигляді можна сформулювати як навчання учнів вільно та правильно говорити, слухати і розуміти, писати і читати іноземною мовою. І ті, хто навчають, і ті, хто вивчає мову, прагнуть до досконалості, працюючи над покращенням своїх знань і розвитком своїх мовних і мовленнєвих умінь і навичок, наближуючи своє мовлення до мовлення носіїв іноземної мови.

Процес вивчення іноземної мови дуже складний і неоднозначний. Він передбачає не тільки вивчення правил, але й постійне практикування в іноземному мовленні. Звісно, набуття знань, умінь і навичок відбувається поступово, в учня ще бракує деяких знань, тому він і робить помилки.

Аналіз літературних джерел і практики свідчить про те, що учні роблять помилки на всіх етапах вивчення іноземної мови й у всіх видах мовленнєвої діяльності. Це – об'єктивна реальність, і не можна цим нехтувати. Тому перед кожним учителем постає питання про те, як реагувати на помилки учнів, коли і як їх виправляти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема виправлення помилок українськими та зарубіжними педагогами досліджується в межах методики викладання іноземної мови (О. Вельчева, Л. Катюха, Л. Коцюк, О. Пелипенко, О. Лось, В. Омельченко, Б. П'ятничко; Н. Амара, К. Бейлі, М.К. Берт, А. Галускова, Дж. Гендріксон, Г. Дьюлей, Е. Ходжа) та психолінгвістики (Л. Семенюк, В. Миськів; Дж. Хармер, С. Крашен, С. Кордер, Дж. Річардз, Л. Селінкер, С. Шехтер). Вивчаються питання сутності помилки, типів і причин помилок у вивченні іноземної мови.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу літературних джерел і практики викладання іноземної мови (як української, так і світової) подати об'єктивний погляд на проблему вибору вчителем іноземної мови стратегії виправлення помилок.

Виклад основного матеріалу. Дослідники проблеми аналізу і виправлення помилок, підкреслюючи тривалість і складність опанування іноземної мови, зауважують, що помилки завжди супроводжують її вивчення, якими б досконалими

та новітніми технологіями навчання не користувався вчитель. З одного боку, помилки, безумовно, свідчать про певні прогалини у знаннях учнів, про те, чого учень ще не засвоїв, не опанував і на чому треба насамперед зосередити увагу. З іншого боку, помилки забезпечують учителеві зворотний зв'язок, свідчать про те, як учень просувається до запланованої мети. Тому ми не можемо трактувати помилку, ставлення до неї вчителя та її виправлення однозначно тільки як негативне або тільки як позитивне явище у вивченні іноземної мови.

Перше питання, яке постає у зв'язку з цим: чому вчителі виправляють помилки? Більшість учителів іноземної мови зізнаються, що вони виправляють помилки задля досягнення досконалості / правильності у граматиці, лексиці, вимові – це те, що забезпечує комфортність і зручність у спілкуванні з носіями мови. Іншими словами, учні потребують корекції з огляду на відповідне використання мови, тобто виправлення помилок і практичне використання мови пов'язані між собою, оскільки виправлення помилок сприяє формуванню навичок вільного володіння мовою. До того ж, як з'ясувалося, виправлення помилок – не така вже проста справа. Виправляючи помилки учнів, учитель (або самі учні) обговорюють певне правило, дають правильну відповідь, закріплюють її у мовленні. Отже, виправлення необхідні, щоб зробити правило / значення зрозумілішим для учнів, щоб вони могли надалі правильно ним користуватися. Важливе значення має не стільки саме виправлення, скільки те, як це робиться. Отже, йдеться про вибір учителем стратегії щодо виправлення помилок учнів у вивченні іноземної мови.

Вибір стратегії вчителя «Виправляти чи не виправляти?» великою мірою залежить від того, які помилки роблять учні, як часто і як вони впливають на подальше вивчення мови. Розуміння помилок і причин їх виникнення як учителем, так і учнями робить процес вивчення мови свідомим і цілеспрямованим, оскільки виправлена помилка спонукатиме учнів бути ретельними і уважними, більше уваги приділяти засвоєнню правил, що сприятиме чистоті і правильності мовлення.

Варто зазначити, що педагоги по-різному ставляться до виправлення помилок. Одні (наприклад, Hartner, 1991) наголошують на обмеженнях у виправленні і радять учителеві не втручатися у висловлювання, наполягаючи на правильності і повторенні виправленого. Інші (Burt, 1975) пропонують зосереджувати увагу не на локальних, а на глобальних помилках, які шкодять комунікації [4, с. 124]. Отже, не можна однаково ставитися до помилок, виходячи з міркування про те, що «помилка є помилка, і її треба виправляти», треба підходити диференційовано, беручи до уваги багато чинників, таких як: вид і мета роботи, тип помилки, причини її виникнення, її вплив на

подальше вивчення мови, умови, в яких вона зроблена, тощо. Зокрема, коли йдеться про формування навичок іншомовного мовлення учнів / студентів, дослідники одностайні у тому, що варто не втручатися і не переривати мовлення, а виправляти лише комунікативно значущі помилки [6; 7].

Незважаючи на те, що думки щодо виправлення помилок не збігаються, дослідники називають принаймні три ситуації, які потребують виправлення помилок: 1) виправляти помилки, які часто повторюються, 2) фокусувати увагу на помилках, які перевертають зміст висловлювання, 3) виправляти помилки, щоб здійснювати нормальну комунікацію, коли мовці розуміють один одного. Коли ж учні продовжують робити помилки, це означає, що вони не розуміють правила. Тому типові / загальні помилки (ті, які робляться систематично і більшістю учнів) потрібно з'ясувати відразу, на початку процесу вивчення мови, і стежити, щоб учні не повторювали їх.

Аналіз літературних джерел і педагогічної практики засвідчив, що аналіз і виправлення помилок у вивченні іноземної мови – проблема комплексна, тому вирішення її не може бути однозначним. З упевненістю можна тільки зазначити, що вчитель не може не помічати помилки учнів, оскільки вони свідчать про прогрес того, хто вивчає мову, і вказують, над чим ще слід працювати, про те, як учень оволодіває мовою і яку стратегію використовує. Крім цього, як слушно зазначає Н. Амара, вони є невід'ємною складовою частиною процесу вивчення мови, що розглядається як засіб навчання [1, с. 58]. Отже, помилки є показником рівня знань і володіння іноземною мовою. Оскільки наша мета полягає у підвищенні знань і вдосконаленні іншомовного мовлення учнів, вчитель повинен певним чином реагувати на помилки і створювати умови для того, щоб: а) попереджати їх, б) виправляти і подавати учням правильні зразки.

Е. Ходжа вважає, що помилки повинні бути ідентифіковані (виявлені, розпізнані), проаналізовані, класифіковані, виправлені і навіть оцінені [5, с. 98]. Ідентифікація (виявлення, розпізнавання) передбачає, що вчитель має вирішити для себе і довести до учнів, що слід вважати помилкою. Аналіз помилок включає такі етапи: реєстрацію (статистичні дані), аналіз систематичних помилок, які допускаються на різних етапах вивчення іноземної мови, оцінку помилок і прийняття дидактичних заходів щодо зменшення помилок.

Класифікація помилок допоможе вчителю обрати свою стратегію щодо їх виправлення. Відомо, що помилки класифікуються відповідно до лінгвістичної площини, в якій вони зустрічаються (фонетичні, лексичні, морфологічні / синтаксичні і практичні помилки), причини помилок (внутрішньо- і міжмовні помилки). Крім цього, розрізняють глобальні та локальні помилки, систематичні / типові

та несистематичні / одиничні, компенсаторні (коли учні прагнуть описати незнайомі слова) і творчі (коли в учнів склалося своє уявлення щодо природи іноземної мови) [5, с. 98–99].

Н. Амара наголошує, що вчитель повинен бути теоретично підготовленим до того, щоб реагувати і виправляти помилки учнів. Слідом за Дж. Генріксоном вона ставить 5 основних питань, на які кожен учитель іноземної мови має дати відповідь, щоб правильно побудувати стратегію щодо виправлення помилок учнів:

1. Чи треба виправляти помилки?
2. Якщо треба, то коли?
3. Які помилки слід виправляти?
4. Як виправляти помилки?
5. Хто повинен виправляти? [1, с. 61]

Відповіді на ці питання і складуть умови, за яких виправлення помилок буде ефективним:

1. Якщо йдеться саме про вивчення мови, то виправляти помилки варто. Вказуючи на помилки, вчитель показує, що учень має неповні знання або хибне уявлення про те чи інше правило і, виправляючи їх, формує правильне уявлення [1, с. 61]. Слід мати на увазі (на цьому, зокрема, наголошує Krashen, 1982, с. 75), що виправлення помилок сприяє вдосконаленню вже набутих знань і навичок, але не відіграє великої ролі у придбанні знань. Самокорекція все ж ефективна у вивченні мови.

2. Щодо вибору часу виправлення помилок (відразу чи після), постає дилема: швидкість чи правильність мовлення. У літературі утвердилася така думка: якщо ми більше дбаємо про плавність / швидкість мовлення, то краще виправляти після висловлювання. Це також залежить від типу помилки. Наприклад, фонетичні помилки, пов'язані з вимовою, або граматичні варто виправляти відразу (негайне виправлення), оскільки посткорекція не запам'ятовується. Крім цього, слід зважати і на загальну картину в класі (чи всі учні, чи один / кілька учнів допускають помилки). Отже, у цьому питанні має значення інтуїція вчителя, так само, як і зворотній зв'язок [1, с. 62].

Психолінгвіст К. Бейлі, намагаючись зберегти баланс між швидкістю та правильністю мовлення, пропонує таку класифікацію ставлення до помилок, основними параметрами якої є:

1. Виправляти або ігнорувати.
2. Виправляти відразу або відкласти на потім.
3. Делегувати виправлення помилок чи ні.
4. Делегувати виправлення помилок іншій особі, підгрупі або всьому класу.
5. Звертатися чи ні до людини, яка зробила помилку після виправлення помилок.
6. Дозволити іншим учням ініціювати виправлення помилок.
7. Перевірити ефективність виправлення помилок.

У межах кожного варіанта існує вісім можливих функцій: 1) вказати факт помилки, 2) вказати місце помилки, 3) надати можливість для нової спроби, 4) надати правильну розмовну модель, 5) вказати тип помилки, 6) вказати спосіб усунення виявленої помилки, 7) наголосити на поліпшенні, 8) похвалити [2].

3. Існують помилки «глобальні» (вони можуть утруднити сприйняття інформації) та «локальні» (впливають тільки на окремі елементи висловлювання і не впливають на сприйняття цілої інформації), систематичні й несистематичні (одиничні). Систематичні помилки учень може виправити сам, оскільки він має вже певний досвід, і вчителю достатньо тільки нагадати йому. Одиничну помилку вчитель може виправити, подавши правильний варіант. Отже, у питанні, які помилки слід виправляти, вчитель керується своєю інтуїцією і розумінням помилки. У будь-якому разі вчитель повинен усвідомлювати мету аналізу (виправлення) помилки й аналізувати систематично.

4. Щодо питання про те, як виправляти, то тут існують певні правила, дотримання яких забезпечить необхідну ефективність вивчення іноземної мови. Способи виправлення помилок повинні сприяти формуванню в учнів правильного уявлення про мову, збільшенню правильності у висловлюваннях, розширювати їхні знання і навички володіння іноземною мовою, удосконалювати навички у всіх видах мовлення. Також слід враховувати індивідуальні особливості опанування іноземної мови кожного учня, враховувати емоційний фактор і психологічний стан. Виправлення не повинно звучати погрозою для учня і супроводжуватися покаранням. Слід надавати перевагу непрямому виправленню (спонукати до самовиправлення або ж дати правильний варіант), щоб учень не почувався нездарою [1, с. 62].

У працях розглядаються 3 шляхи виправлення помилок: самокорекція, (взаємне виправлення) виправлення учнями, виправлення вчителем [1].

Самокорекція. Після того, як учень усвідомив свою помилку, він повинен спробувати виправити її сам. Це вважається найкращим способом, бо учень краще запам'ятовує те, що він сам виправив.

Взаємне виправлення. Якщо учень не зміг виправити свою помилку, вчитель звертається до інших учнів класу, спонукаючи їх до виправлення помилки свого товариша. Це слід зробити тактовно, щоб учень, який зробив помилку, не почувався принизливо або пригнічено. Після виправлення помилки вчитель не повинен звертатися до учня, який зробив помилку, щоб той повторив правильний варіант. Edge (1989) вказує на такі переваги взаємного виправлення:

– воно стимулює співпрацю, оскільки учні / студенти отримують можливість учитися один в одного;

– обидва учня (той, хто зробив помилку, і той, хто виправив) втягуються в активний процес вивчення мови (вони уважно, вдумливо слухають один одного, міркують, співвідносять почуте з тим, що вони знають про мову, тощо);

– учитель отримує інформацію про здібності та рівень знань і вмінь учнів – і того, кого опитує, і тих, хто виправляє помилки [3].

Співпраця і взаємодія є одними з головних ознак процесу навчання. Тому, коли учень вчиться виправляти помилки інших без утискання їхніх почуттів, вони разом виконують певну роботу. Однак часто буває так, що одні й ті самі учні відгукуються на прохання вчителя виправити помилки. У цьому разі вчитель повинен бути впевнений, що й інші учні також беруть у цьому участь, хоча б пасивно.

Виправлення вчителем. Якщо ніхто з учнів не може виправити помилку, то виправляє вчитель. У цьому разі він повинен розуміти, що існує прогалина у знаннях учнів. Тому вчитель приймає рішення ще раз пояснити проблемне правило мови (особливо, якщо він бачить, що це проблема більшості класу). Можливо, знадобиться більше повторень і практичних вправ. Ми не повинні забувати, що основна мета виправлення помилок – допомогти учням усвідомлено засвоїти нові правила і сформувані навичку використовувати його у своєму мовленні. Тому важливо після виправлення запропонувати учневі, який зробив помилку, дати правильну відповідь [1, с. 62].

Існує кілька прийомів виправлення помилок: 1) пряме виправлення, 2) повторення виправленого (правильного зразка) або надання ключа-підказки для того, щоб учень сам зміг себе виправити, 3) непряме / приховане виправлення або створення дискусії / обговорення помилки, 4) постановка питань з метою з'ясування правильної відповіді замість помилки, 5) класифікація помилки й озброєння учнів відповідними знаннями. Один із учителів говорить: «Коли учень робить помилки у вимові, я виправляю відразу. Якщо учень робить граматичну помилку, я повторюю речення правильно, показуючи інтонаційно, де була помилка».

Дослідження показують, що вчителі ігнорують третину мовних помилок, звертаючи увагу тільки на ті, що часто зустрічаються у висловлюваннях учнів; детальне, пряме виправлення домінує над прихованим; зовнішнє виправлення (вчителем або іншими учнями) домінує над самовиправленням [4]. Усе це, на наш погляд, не наближає тих, хто вивчає іноземну мову, до бажаної мети – досконалого володіння мовою – і не сприяє покращенню процесу вивчення іноземної мови, бо учні засвоюють неправильні мовні моделі, що надалі ускладнює комунікацію з носіями мови. Крім цього,

важлива мотивація, підкріплена позитивним ставленням до учнів і лояльним ставленням вчителя до їхніх помилок.

Висновки. Отже, саме вчитель, як організатор і керівник процесу навчання, виявляє помилки й оцінює їх значущість. Вчитель сам повинен усвідомлювати, чи є помилки частими, важливими та специфічними для певного рівня. Відтак він вживає необхідні заходи для виправлення і запобігання помилкам.

Головна сутність виправлення помилок у навчанні іноземної мови полягає в тому, щоб учні бачили й усвідомлювали свої помилки і навчилися виправляти їх. З цією метою вчитель формує в учнів навички редагування та виправлення помилок.

У цій роботі важлива співпраця вчителів та учнів. Учні повинні розуміти, що вчитель, вказуючи на помилку та виправляючи її або спонукаючи учня до виправлення, бажає, щоб учень оволодів певним умінням, щоб якомога швидше міг навчитися правильно і швидко спілкуватися іноземною мовою. Цьому, зокрема, сприяє й атмосфера у класі, основними ознаками якої має бути доброзичливість, взаєморозуміння, взаємоповага, терпіння.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Amara N. Errors Correction in Foreign Language Teaching. The Online Journal of New Horizons in Education. 2015. Vol. 5. Issue 3. P. 58–68. URL: <http://www.tojned.net/journals/tojned/articles/v05i03/v05i03-07.pdf>.
2. Bailey K.M. Classroom-centered research on language teaching and learning. In Celce-Murcia, Marianne (Ed.). Beyond Basics: Issues and Research in TESOL. Newbury House, 1985.
3. Edge J. Mistakes and Correction. Longman Keys to Language Teaching. Harlow: Longman, 1989.
4. Foreign Language Teachers' Perceptions of Error Correction in Speaking Classes: A Qualitative Study. The Qualitative Report. 2017. Vol. 22. № 1. Art. 6. P. 123–135. URL: <http://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2584&context=tqr>.
5. Hoxha E.K. Errors in the Foreign Language Learning Process. Interdisciplinary Journal of Research and Development "Alexander Moisiu" University. Durrës, Albania. 2015. Vol (II). № 1. P. 97–100. URL: <http://www.uamd.edu.al/new/wp-content/uploads/2015/11/17.Ermira-Kupthi.pdf>.
6. Вельчева О.І. Форми корекції помилок в іноземному усному мовленні студентів. Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań. Подсекция 6. Теория, практика и методы обучения. URL: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_3-2_18.pdf.
7. Лось О.В. Про деякі аспекти попередження та виправлення помилок в іноземному мовленні. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 8 (34). С. 133–142.